

Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı*

Internet Habits and Safe Internet Use of Children in Turkey and Europe

Duygu Nazire KAŞIKCI¹

Kocaeli Üniversitesi

Kürşat ÇAĞILTAY²

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Türkan KARAKUŞ³

Atatürk Üniversitesi

Engin KURŞUN⁴

Atatürk Üniversitesi

Christine OGAN⁵

Indiana Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada, Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesine dahil olan Türkiye ve 23 Avrupa ülkesinin bulguları incelenerek, çocukların ve ebeveynlerinin İnternet kullanımları, çocukların İnternet'teki faaliyetleri, karşılaştıkları riskler ve ebeveynlerin çocuklarının İnternet yaşantıları ile ilgili farkındalıkları raporlanmıştır. Veriler 9–16 yaş arası İnternet kullanan Avrupa çapında 23 ülkeden yaklaşık 23.000 ve Türkiye'den 1018 çocuk ve bir ebeveyni ile yapılan görüşmelerden edinilmiştir. Sonuçlar, çocukların büyük bölümünün İnternet kullanım becerilerinin yeterli olmadığını ve birçok çevrimiçi risklere maruz kaldıklarını göstermektedir. Ayrıca, Türkiye'deki ebeveynlerin İnternet kullanım oranının oldukça düşük olduğu ve çocuklarını İnternet risklerinden uzak tutmayı sağlayacak yeterli bilgiye sahip olmadıkları varılan sonuçlar arasındadır. Çalışmanın tartışma bölümünde, çocukları muhtemel çevrimiçi risklere karşı bilinçlendirmek amacıyla aile, okul, politika geliştiriciler ve İnternet servis sağlayıcıların alabileceği önlemlere yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: İnternet, çevrimiçi güvenlik, çevrimiçi riskler, Avrupa Çevrimiçi Çocuklar projesi

Abstract

In this study, Internet use and activities of children and parents, the risks they encountered, and parental awareness related children's Internet activities were reported by examining the findings based on 23 European countries and Turkey data of EU Kids Online project. In the study, the data were obtained via interviewing of 23.000 of 23 European countries' and 1018 Turkish Internet-user children who were ages between 9 and 16 and one of their parents. The results showed that the majority of children's Internet skills were not adequate and they were exposed to many online risks. Besides, the fact that parents' Internet use rates were very low and they did not have enough knowledge to save their children from the Internet risks. To raise awareness of children about potential online risks, some precautions that families, school, policy makers and the Internet service providers might take were suggested in the discussion part of the study.

Key words: Internet, online safety, online risks, EU Kids Online project

* EU Kids Online projesi Avrupa Komisyonu "Safer Internet Programı 2009-11" tarafından desteklemiştir (SIP-KEP-321803), www.eukidsonline.net.

¹ Araş. Gör. Duygu Nazire Kaşıkçı, Kocaeli Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, kduygu@metu.edu.tr

² Prof. Dr. Kürşat Çağiltay, ODTÜ, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, kursat@metu.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr. Türkan Karakuş, Atatürk Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, turkan.karakus@gmail.com

⁴ Yrd. Doç. Dr. Engin Kurşun, Atatürk Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, ekursun@atauni.edu.tr

⁵ Prof. Dr. Christine Ogan, Indiana University, School of Journalism, School of Informatics and Computing, ogan@indiana.edu

Summary

Purpose

This study as a part of EU Kids Online research project aims to identify children's and parents' Internet use and activities and risks of the Internet that children faced with in Europe. In this study, it was examined those issues for Turkish and European children. The Internet users of 9-16 years old children and their parents are included into the study. The findings of this research are expected to inform politicians, educators and public opinion in terms of understanding risks of the Internet, guiding the safety rules and finding solutions to prevent the risks.

Results

In this study, 1018 Turkish and 23.420 other European children aged 9-16 and one of their parents were randomly selected. 53% of children are males (n=540) and 47% of them are females (n=478), and 20.3% of parents are males (n=207) and 79.7% are females (n=811). All children who participated in the study use the Internet. 15.42% of the children said that they were 10 years old when they first used the Internet. 36.2% of the children spent around one hour daily for online activities. Children stated that they use the Internet mostly for school work (92.6%). When activities related with communication (instant messaging, sending or receiving e-mail, visiting social network) are examined, 44% of children in Turkey use the Internet for this purpose whereas it is 60% for Europe.

To access the Internet, children mostly use the computer or notebook shared with other family members, however only 28.6% of the parents use the Internet daily. There is a significant gap between genders of the parents in that 49% of male and 23.5% of female parents use the Internet. This remarkable contrast does not exist in other European countries; in average, 87% of male and 82% of female parents use the Internet in Europe. Most of the social networking sites need the age of 13 to create an account, however one third of social network user children are under the 13 years old in Turkey. 85% of children who use the social networking sites have an account on Facebook. Although, more than half of the parents restrict children's disclosure of their personal information, 42% of children state that their profile is "public" that means anyone can see it, and one third of children share this information only with friends. Children share their address (19%) and phone number (8%) on the social networking sites.

In Turkey, %24,9 of children get in habit which is perceived as the Internet addiction, whereas this ratio is %32,1 for Europe. Another risk that 13% of children in Turkey have seen sexual images online, even though it is 25.7% in Europe. Children who are bothered by such images are twice more in Turkey than in Europe. Only 3% of Turkish children reported that they have been bullied.

Parents claim that they mediate activities to ensure the Internet safety, but they underestimate their children's experiences of risks. Most of the parents (60%) reported that they guide the experience of using the Internet. 33.6% of parents reported that they use software to prevent spam/junk mail or viruses, and others (less than one of third) control or keep track of the websites visited by their children. Interestingly, in Europe, less parents (25.4%) report that they use software to filter and keep track of the websites visited. When the Internet use of parents compared between Turkey and Europe, it is clear that parents in Turkey don't provide sufficient parental mediation.

Discussion and Conclusion

Although the ratios are low, because of low response rates, it might be interpreted that many children are exposed to the online risks. It is expected that the Internet risks can increase, as the communication tools via the Internet become varied. Therefore, many stakeholders needs to take responsibility of raising awareness of the children. Parents and schools are the most important stakeholders to guide children. One of the mission of schools should be informing the parents against the Internet risks. In schools, digital literacy course curriculum should be extended

to include the subject of the Internet safety. Moreover, Internet Service Providers should take further steps for children, inform parents, and enable to make essential adjustment easily. Because of the challenge to control the Internet usage of children, parents should, at least, keep the computer in living room or other public room at home, and give social support and mediation to their children.

Giriş

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle de İnternet günlük yaşantımızın vazgeçilmezleri arasında yer almaya başlamıştır. Günümüzde İnternet, kullanıcıların kolay ve hızlı bir şekilde bilgi ve görüşlerini paylaştıkları ve dünya çapındaki kişilerle iletişim kurabildikleri bir ortam sağlamaktadır. Birçok ülke, okullarda dijital teknoloji kullanımını artırmak, e-devlet uygulamalarını yaygınlaştırmak ve teknoloji okur-yazarlığını arttırmak için büyük bir istek ile girişimlerde bulunmaktadır.

Türkiye'deki İnternet kullanıcılarının sayısı gün geçtikçe katlanarak artmaktadır. Türkiye'de İnternet'e erişimi olan hane oranı 2007'de %19,7 iken 2010 yılında %41,6'ya ve 2013 yılı itibarıyla %49,1'e yükselmiştir (TÜİK, 2010; TÜİK, 2013). 16-74 yaş grubu bireylerin İnternet kullanımına bakıldığında 2007'de %30,1 olan kullanım oranının 2010'da %41,6'ya çıktığı görülmektedir ve bu oranların önümüzdeki yıllarda artması beklenmektedir. Çocukların İnternet'i kullanıldığı mekanların en başında evlerinin gelmesi (TÜİK, 2010; Orhan ve Akkoyunlu, 2004; Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın, 2008; Topçu ve Erdur-Baker, 2007) İnternet'in evlerde de yaygınlaşmasının bir sonucu olarak görülebilir.

İnternet kullanımdaki hızlı artış, İnternet'i içinde çok farklı türden insanların bulunduğu sanal bir dünya haline dönüştürmekte ve bu da gerçek yaşamda olduğu gibi birçok riski de beraberinde getirmektedir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin çocuklar tarafından denetimsiz kullanımları bu riskleri artırmaktadır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Risklere karşı, çevrimiçi teknolojilerden uzak durabilmek pek çok kişi için mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, İnternet kullanıcılarının mevcut riskleri ve bu risklerle nasıl başa çıkılabileceğini öğrenmeleri gerekmektedir. Özellikle çocukların bu tür risklere karşı, yetişkinlere nazaran daha savunmasız kaldıkları aşikardır (Orhan ve Akkoyunlu, 2004). Çocukların sıklıkla kullandığı iletişim araçlarından biri olan İnternet, iletişim kurulan kişinin kimliğini ve fiziksel özelliklerini tanımlamayı zorlaştırmakta ve çocukların çevrimiçi risklerle karşılaşmasını kolaylaştırmaktadır. İnternet'te yer alan çocuklara yönelik olmayan zararlı içerikler (Hasebrink, Livingstone, Haddon ve Olafsson, 2009), internet üzerinden zorbalık (Ybarra, 2004) ve yüz yüze tanışılmamış kişilerle İnternet'te iletişim kurulması (Heuvel, Eijnden, Rooij ve Mheen, 2012), gibi durumlar, kaygı yaratan başlıca riskler olarak görülmektedir.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi ile sosyal ağ kavramı da hayatımıza girmiştir. Sosyal ağlarda paylaşılan kişisel bilgiler, kişisel bilgi güvenliği açısından bazı riskleri ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'deki çocukların %46'sı sosyal ağlarda kişisel bilgilerini korumaya yönelik kuralları bilmemekte ve bunun sonucu olarak gönderilerini, profil fotoğraflarını ve doğum tarihlerini herkesle paylaşmaktadırlar (Çağiltay ve diğer., 2011). Çocuklar, reklam ya da hediye amacıyla isim, adres ve telefon numarası gibi bilgileri isteyen kişilerle paylaşarak hem kendilerini hem de yakınlarını tehlikeye atabilmektedirler (ASAGEM, 2008). Ayrıca, sosyal ağlar çocuklar arasında, siber zorbalığa da yol açabilecek bir potansiyele sahiptir. Bu tür ortamlarda özellikle teknoloji okuryazarlığı az olan çocukların siber zorbalığa daha çok maruz kaldığı görülmektedir (Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010). Dilmaç ve Aydoğan (2010)'ın çalışmasına katılan çocukların yaklaşık dörtte birinin siber zorbalığa maruz kaldığı raporlanmıştır.

Çocukların, çevrimiçi etkinliklerinde karşılaşabileceği riskleri önlemede ve azaltmada, ebeveyn denetimi büyük öneme sahiptir (Rosen, Cheever ve Carrier, 2008). Ebeveynlerin, çocuklarının İnternet faaliyetlerini gözlemlemesi ve karşılaştığı riskler hakkında çocuklarına yardım edebilmesi, çocukların İnternet güvenliği için önem taşımaktadır. Bu yüzden ebeveynlerin, çocuklarının İnternet kullanımı, İnternet'in riskleri ve güvenli kullanımı konularında yeterli teknik bilgilere sahip olmaları gerekmektedir (Livingstone ve Helsper, 2008).

Bu çalışmada, Avrupa Çevrimiçi Çocuklar araştırma projesi kaynak alınarak, Türkiye'deki çocukların ve ebeveynlerin İnternet'e erişimi ve İnternet kullanımı, çocukların İnternet'teki faaliyetleri, karşılaştıkları riskler ve ebeveynlerin çocuklarının İnternet yaşantıları ile ilgili farkındalıkları araştırılmıştır. Projede Türkiye dahil 24 Avrupa ülkesinde İnternet kullanan aileler ve çocukları (9 – 16 yaş arası) ile yüz yüze görüşme yoluyla bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada ise, projenin Türkiye'de elde edilen verileri incelenmiş ve Avrupa verileri ile karşılaştırması yapılmıştır. Çalışma bulgularının, çocukların karşı karşıya oldukları İnternet risklerinin anlaşılması, güvenlik sınırlarının belirlenmesi ve geliştirilecek çözümler konusunda politikacılara, eğitimcilere ve kamuya bilgi sağlaması ve yol göstermesi beklenmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada çocukların ve ebeveynlerin İnternet'e erişimi ve kullanımı, ebeveyn kontrolü, çocukların İnternet'teki faaliyetleri ve İnternet ortamında karşılaştıkları riskler bakımından bir durum tespiti amaçlandığından betimsel araştırma deseni kullanılmıştır.

Örneklem

EU Kids Online Projesi araştırması için, Mayıs - Haziran 2010 döneminde, Avrupa'daki (Türkiye dışında) 23 ülkeden 23.420 haneden İnternet kullanıcısı birer çocuk ve ebeveyn ile evlerinde yüz-yüze görüşme yoluyla anket çalışması yapılmıştır. Avrupa genelinde çocukların %50,9'u erkek (n=11915), %49,1 ise kızdır (n=11505). Ebeveynlerin %22,5'i erkek (n=5275), %77,5 ise kadındır (n=18144).

Türkiye çapında veriler, kentsel ve kırsal bölgelerde, Mayıs ve Haziran 2010 aylarında profesyonel bir uluslararası kamuoyu araştırma firması tarafından toplanmıştır. Diğer 23 Avrupa ülkesinden de aynı firma aynı yöntem ile çalışma verilerini toplamıştır. Türkiye'de veri toplanan bölgeler, İstanbul, Doğu Marmara, Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Ege, Orta Anadolu, Batı Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz'dir. Seçkisiz tabaka yöntemi, evrendeki farklı örneklemelerden orantılı olarak alınan alt örneklemeleri rastgele olarak seçmek amacıyla kullanılmaktadır. Bahsi geçen bölgelerden TÜİK verilerine göre nüfus büyüklüğünü temsil edecek sayıda çocuğa ulaşılmış ve böylece seçilen örneklemin tüm Türkiye'yi temsil edebilme olasılığı yükseltilmiştir. Rastgele seçimde ise anketörler görüşme yaptıkları bir evden sonraki 4. evi seçerek, eğer evde 9-16 yaş arası İnternet kullanan bir çocuk varsa anket uygulama talebini iletmiştir. Kabul edilen evde çocuklar ve bir ebeveyn ile görüşme yapılmıştır. Bu şekilde Türkiye'de 1018 çocuk ve ebeveyn ulaşılmıştır. Çocukların %53'ü erkek (n=540) ve %47'si kızdır (n=478). Ebeveynlerin, %79,7 kadın (n=811) ve %20,3 erkektir (n=207). Türkiye'de tüm bölgelerden örneklem seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmadaki veriler, EU Kids Online çalışma grubu tarafından tasarlanmış ve geliştirilmiş olan özgün bir anket ile elde edilmiştir. Çalışma grubu Avrupa'daki 24 ülkenin proje ekiplerini kapsamakta ve proje ekiplerinde toplamda 95 deneyimli araştırmacı bulunmaktadır (Livingstone ve diğer., 2011). Türkiye, 5 araştırmacının önderliğinde projeye katılmıştır (EU Kids Online METU, 2011). Araştırmacılar, çoğunlukla üniversitelerin medya, iletişim ve teknoloji ile ilgili bölümlerinde yer alan akademisyenlerden oluşmaktadır. Anket sorularını geliştirilirken, YISS, OFCOM, UKCGO, Safer Internet Eurobarometer, Pew İnternet gibi güvenilir araştırma projelerinde kullanılan çeşitli anketlerin belirli temaları göz önüne alınmış ve projede ele alınacak temel faktörler belirlenmiştir. Bu faktörler demografi, psikolojik etkenler, kullanım, etkinlikler, risk faktörleri, zarar ve başa çıkma stratejileri, sosyoekonomik durumlar, teknolojik altyapı, eğitim sistemi, kültürel değerler ve var olan yönetmeliklerle, okul, arkadaş ve ebeveyn etkisi olarak belirlenmiştir. Bu faktörlere istinaden yapılan iki yüz yüze toplantı, çevrimiçi bilgi alışverişleri ve tartışmalar sonucu anket soruları (EU Kids Online, 2010) ortaya çıkmıştır. Geliştirilen anket öncelikle sadece İngiltere'den 14 çocuk ve 6 ebeveyn ile bilişsel görüşmesi yapılarak kavrama, hatırlama, yargılama ve cevaplayabilme yönlerinden incelenmiş ve yeniden düzenlenmiştir. Birinci

tur bilişsel görüşmelerden sonra anket, tüm proje ülkelerinde kendi ana dillerine çevrilerek, ülkedeki dil ve alan uzmanları tarafından incelenmiştir. Ardından, her ülkeden 4 çocukla bilişsel görüşmeler yapılarak, yine bahsedilen boyutlar ve dilsel olarak anlaşılabilirliği göz önüne alınarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada anlaşılmayan terimler, anadilde alışılmadık kelimeler, hatırlama gerektiren ifadeler, küçük çocukların zorlandığı frekans soruları yeniden düzenlenmiştir (Ogan, Karakuş, Kurşun, Çağıltay ve Kaşıkçı, 2012; Haddon ve Ponte, 2010). Son düzenlemelerden sonra, katılımcı 5 ülkeden 100'er çocukla pilot çalışma yapılmış ve pilot çalışmada ortaya çıkan bulgulara göre anket üzerinde yapılması gereken küçük değişiklikler tüm ülkelerin anketlerine uygulanmıştır. Bu süreçte, hem bilişsel görüşmeler hem de anketlerin uygulaması ve verilerin raporlanması kamuoyu araştırma şirketi tarafından yapılmış ve sonuçlar tüm proje ekibince yorumlanmıştır.

Pilot çalışmalar sonrasında, özellikle küçük yaş grubundaki çocukları rahatsız etmesi ve anlaşılabilir olmaması nedeniyle, cinsellik içeren sorular 9–10 yaş grubu çocuklar için hazırlanan anketten çıkarılmıştır. Çocukların yaş gruplarına uygun veri toplamak için anket, 9–10 yaş ve 11–16 yaş grupları olmak üzere 2 ayrı soru formundan oluşturulmuştur. Bu soru formları, İnternet üzerinde karşılaşılan cinsellikle ilgili durumları içeren bölüm dışında aynı soruları içermektedir. 9-10 yaş grubu için, yönlendirmeli sorularla birlikte 95 soru sorulurken, 11-16 yaş grubuna 120 soru yöneltilmiştir.

Ebeveynler için de ayrı bir anket formu geliştirilmiştir. Çocuklar ve ebeveynler için hazırlanan soru formları sadece çocuğa özgü, sadece ebeveyne özgü ve her ikisine de yöneltilen soruları içermektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çocuklar soru formunu yanıtlamaya başlamadan önce onlara bazı örnekler gösterilerek soruları nasıl cevaplandıracakları konusunda bilgilendirilmişlerdir. Ebeveynlerden ve çocuklardan ilk bölüm için alınan tüm cevaplar yüz yüze görüşme yoluyla anket uygulayıcısı tarafından bir tablet bilgisayar üzerinde kayda alınmıştır. Çocukların özel ve rahatsız oldukları deneyimlerin araştırılmasının oldukça zor olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada hassas sorular içeren ikinci bölümün cevaplanması; çocuğun ebeveyninin, diğer aile üyelerinin ya da anket uygulayıcının çocuğun cevaplarını duymasını engellemek amacıyla, kendilerine verilen tablet bilgisayar vasıtası ile çocukların kendilerine bırakılmıştır.

Bulgular

Bu çalışmada bulgular, çocukların ve ebeveynlerin İnternet'e erişimi, kullanım alışkanlıkları ve bilişim yetenekleri, çocukların İnternet faaliyetleri, çocukların karşılaştıkları riskler, ebeveyn farkındalığı ve gözetimi ve güvenlik başlıkları altında sunulmuştur.

Çocukların İnternet'e Erişimi ve Kullanımı

Araştırma, İnternet kullanan çocuklar ile yapıldığı için, çocukların tamamı İnternet kullanmaktadır. Türkiye'deki 9–16 yaş arasındaki çocukların büyük bir bölümü (%45,9), 7-10 yaş civarında İnterneti kullanmaya başladıklarını belirtmiştir (Tablo 1). Avrupa'da yine İnternet kullanımına başlama yaşı 7-10 arası iken (%59), 7 yaşından önce başlayanların oranı Türkiye'nin yaklaşık 5 katıdır (%13,3). Türkiye'deki çocukların %36,2'si günde ortalama 1 saat İnternet kullandıklarını söylemiştir. Günde 2 saatten fazla İnternet kullanan çocuk sayısı Avrupa'da Türkiye'nin yaklaşık 3 katıdır. (Tablo 2).

Tablo 1.
İnternet'i İlk Kullanım Yaşı

	Yaş Aralıkları (%)				
	7'den küçük	7-10	11-14	14'ten büyük	Hatırlamıyor
Türkiye	2,6	45,9	21,2	0,2	30,2
Avrupa	13,3	56,9	16,9	0,3	12,6

Tablo 2.
İnternet'te Günlük Ortalama Harcanan Zaman

	Günlük İnternet Kullanım Süresi(%)				
	Yaklaşık yarım saat	Yaklaşık 1 saat	1 ile 2 saat arası	2 saatten fazla	Hiç
Türkiye	27,3	36,2	22,3	5,9	7,6
Avrupa	26,7	28,4	25,1	15,5	2,8

Tablo 3'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan çocukların büyük çoğunluğu kendine ait bilgisayar ile İnternet'e eriştiklerini belirtmişlerdir. Buna rağmen, Avrupa'da bilgisayarını ailesi ile ortak kullanan çocukların oranı Türkiye'deki çocukların hemen hemen iki katıdır.

Tablo 3.
*İnternet Erişimi İçin Kullanılan Araçlar**

İnternet Erişimi İçin Kullanılan Araçlar	Ülke Oranları (%)	
	Türkiye	Avrupa
Kendi masaüstü bilgisayar	32,2	36,7
Diğer aile bireyleri ile ortak kullanılan masaüstü bilgisayar	30,8	61,1
Televizyon	27,4	31,4
Cep telefonu	11,2	35,5
Diğer aile bireyleri ile ortak kullanılan dizüstü bilgisayar	8,2	27,2
Kendi dizüstü bilgisayar	8,0	28,7
Oyun konsolları (PS3, PSP, Wii, Xbox, vb.)	5,7	26,1
Diğer taşınabilir, avuç içi araçlar (Örn. Blackberry, iTouch, iPhone)	2,7	11,5

* Birden fazla seçenek seçilebilmektedir

Çocukların büyük bir kısmı evin dışındaki diğer ortamlarda İnternet'i kullanmaktadır. Türkiye'deki çocukların %60,1'i İnternet erişimini okulda sağlarken, çocukların %51,5'i İnternet kafeleri kullanarak İnternet'e erişmektedir. Tablo 4'te görüldüğü gibi, Türkiye'deki çocuklar ev dışında daha fazla İnternet'e erişmekte, bu da ebeveynlerin çocuklarının İnternet kullanımını denetleyebilmesini güçlendirebilmektedir. Türkiye'deki çocuklarının kullandığı bilgisayarın ortak kullanılan bir odada bulunduğunu belirten ebeveynler sadece %19,4 iken bu oran Avrupa'daki ebeveynlerde yaklaşık %67'dir.

Tablo 4.
*Çocuğun İnternet'i Kullandığı Yerler**

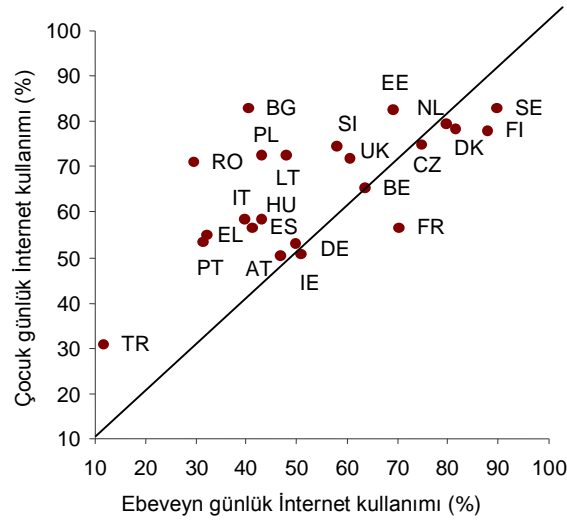
Çocuğun İnternet'i Kullandığı Yerler	Türkiye	Avrupa
Evde kendi odasında	31,9	54,2
Evde oturma odasında (ya da salonda)	24,3	68,1
Okulda	60,1	64,6
İnternet kafede	51,1	6,2
Halk kütüphanesinde ya da başka halka açık yerde	9,5	14,8
Arkadaşının evinde	44,5	59,7
Akrabasının evinde	52,1	45,2
Gezerken (cep telefonu vb)	3,8	10,1

* Birden fazla seçenek seçilebilmektedir

Ebeveynlerin İnternet'e Erişimi ve Kullanımı

Çocuklar, İnternet'e erişim için kullandıkları bilgisayarı diğer aile fertleri ile paylaştığı halde, Türkiye'den çalışmaya katılan ebeveynlerin sadece %28,6'sı İnternet'i kullanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki erkek ve kadın ebeveynlerin İnternet kullanım oranları arasında oldukça büyük bir fark vardır; erkeklerin %49'u ve kadınların ise sadece %23,5'i İnternet'i kullanmaktadır. Böyle büyük bir fark diğer Avrupa ülkelerindeki ebeveynlerde bulunmamaktadır; ortalama olarak Avrupa'da erkeklerin %87'si ve kadınların %82'si İnternet kullanmaktadır. Avrupa'da ebeveynlerin İnternet kullanım ortalaması ise %83'tür.

Avrupa genelinde, ebeveynlerin günlük İnternet kullanımına bakılacak olursa, en düşük İnternet kullanan ebeveynlerin Türkiye'de olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, Şekil 1'de görüldüğü üzere, Avrupalı çocuklar arasında en düşük günlük İnternet kullanım oranının da Türkiye'de olması göze çarpmaktadır.

Şekil 1. Avrupa Ülkeleri Bazında Ebeveynlerin ve Çocukların İnternet Kullanım Oranı

İnternet Kullanım Becerileri

Türkiye'deki çocukların İnternet kullanımı hakkında "çok fazla bilgi" sahibi olup olmadıklarına dair soruya, sadece %11,7'si "doğru değil" yanıtını vermiş olup çocukların büyük çoğunluğu İnternet kullanımı hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, İnternet hakkında ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip olduklarını belirten çocuklar da çoğunluktadır. Fakat çocukların raporladığı bilişim yeteneklerine güvenleri, İnternet'te karşılaşılan riskli durumların üstesinden gelmeleri için yeterli değildir. Öyle ki Türkiye'deki 9-16 yaş arasındaki çocukların bilişim okur-yazarlığı ile ilgili becerileri detaylı olarak incelendiğinde, becerilerin çocukların bilişim yeteneklerine olan güvenlerinin yüksek oranlarda çıkması ile çok paralel olmadığı görülmektedir. Çocukların sadece %38,8'i İnternet'te bulunduğu bilgilerin doğru olup olmadığına karar vermek için farklı siteleri karşılaştırdığını, %31,6'sı sosyal paylaşım sitelerinde gizlilik ayarlarını yapmayı bildiğini, %30,1'i istenmeyen mesajları engelleyebildiğini ve %43,8'i İnternet'i nasıl güvenli kullanabileceğine dair bilgileri bulabileceğini belirtmektedir. Avrupa'daki çocuklara göre Türkiye'deki çocukların çok azının bu becerilere sahip olduğu görülmüştür (Tablo 5). Bu oranlar ortalama olarak Avrupa'daki çocuklar için %60'ın üzerindedir.

Tablo 5.

Çocukların İnternet Kullanım Becerilerinin Oranları

Beceriler	Türkiye (%)	Avrupa (%)
İnternet'te bulduğum bilgilerin doğru olup olmadığına karar vermek için farklı siteleri karşılaştırdım	38,5	54,0
Filtre seçeneklerinin nasıl değiştirileceğini biliyorum	16,9	28,5
İnternet sayfasını favorilerime / en sık kullanılanlara eklemeyi biliyorum	30,5	68,2
Gezdiğim sitelerin kaydını silebilirim	34,1	55,8
Sosyal paylaşım sitelerinde gizlilik ayarlarını değiştirebilirim	31,6	59,9
İstenmeyen mesajların nasıl engellenebileceğini bilirim	30,1	67,6
İnternet'i nasıl güvenli kullanabileceğime dair bilgileri bulabilirim	43,8	62,2
Görüşmek istemediğim birinden gelen mesajları engelleyebilirim	38,9	67,6

Tablo 5'te yer alan 8 İnternet kullanım becerisinden Türkiye'deki çocukların sahip olduğu becerilerin ortalaması 2.6 iken diğer Avrupa ülkelerindeki çocukların ortalaması 4.5'tur. Diğer "düşük kullanım biraz risk" grubundaki ülkelerin (İrlanda, İspanya, Portekiz) ortalaması ise yine Avrupa ortalamasına yakın olup, 4.3'tür. Oysa, "İnternet hakkında çok şey bilirim" diyen çocukların oranı Türkiye'de %83,4'tür. Bu nedenle çocukların aslında İnternet okuryazarlığı ile ilgili farkındalıklarının az olduğu söylenebilir. Avrupa ortalaması ise Türkiye'deki çocukların oranına yakın olup, Avrupa'daki çocukların %89,7'si İnternet hakkında çok şey bildiklerini ifade etmektedirler.

Çocukların İnternet Faaliyetleri

Türkiye'deki çocuklar İnternet'i en fazla okul işleri için (%92,6) kullandıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda çocuklar, İnternet'i video klip izlemek (%62,3), oyun oynamak (%51,7), sosyal ağ sitesindeki profiline giriş yapmak (%46,1), e-posta gönderip almak (%45,5), anlık ileti göndermek (%45,3), müzik ya da film indirmek (%45,2) ve haberleri okumak ya da izlemek (%42,2) için kullandıklarını da belirtmişlerdir (Tablo 6). İletişim tabanlı tüm faaliyetler bir arada incelendiğinde (anlık ileti ve e-posta göndermek, sosyal ağa bağlanmak), Türkiye'deki çocukların ortalama %44'ünün bu amaçla İnternet'i kullandığı görülürken, Avrupa' da bu oran %60'tır.

Tablo 6.

Çocukların İnternet'i Kullanma Amaçları Oranları

İnternet'i Kullanma Amaçları	Türkiye (%)	Avrupa (%)
Okul işleri	92,6	76,3
Video klip izlemek	62,3	79,6
Arkadaşlarla ya da başkalarıyla İnternet üzerinden oyun oynamak	51,7	47,0
Sohbet odasını ziyaret etmek	51,7	22,7
Sosyal ağ sitesini ziyaret etmek	46,1	63,3
E-posta göndermek	45,5	60,1
Anlık ileti göndermek	45,3	63,1
Müzik ya da film indirmek	45,2	44,7
Haberleri okumak-izlemek	42,2	40,7

Tablo 6'da görülen 9 aktiviteden her hafta yapılanlar ele alındığında, Türkiye'deki çocukların haftada ortalama 3.4 aktiviteyi yaptıkları ve Avrupa'daki çocukların ise ortalama 4'ünü haftalık olarak yaptıkları ortaya çıkmaktadır.

Riskler

Diğer 23 Avrupa ülkesi ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki çocuklar daha az riske maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Ancak, bu noktada Türkiye'deki çocukların İnternet kullanım oranının diğer Avrupa ülkelerine kıyasla en düşük düzeyde olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Düşük İnternet kullanımı nedeni ile riskler de düşük gözükmemektedir. Öte yandan, proje sonuçlarına göre Türkiye İrlanda, İspanya ve Portekiz ile birlikte "düşük kullanım, biraz risk" kategorisindeki ülkeler arasında yer almaktadır (Livingstone, Haddon, Görzig ve Olafsson, 2011).

Tablo 7'de görüldüğü gibi, Türkiye'deki çocukların %25'inde aşırı İnternet kullanımı alışkanlığı olduğu görülmektedir. Aşırı internet kullanımı değerlendirilirken çocukların "İnternet yüzünden aç ve susuz kaldım", "İnternet olmadığı zaman kendimi rahatsız hissettim", "Gerçekten ilgilenmediğim bir konuda dahi İnternet'te gezindiğimi fark ettim", "İnternette harcadığım saatler yüzünden ailemi, arkadaşlarımı, okul işlerimi ya da hobilerimi aksattım/erteledim" ve "İnternet'te daha az zaman geçirmeye çalıştım ancak başaramadım" ifadelerine "çok sık" ya da "oldukça sık" şeklinde cevap verdikleri gözlenmiştir. Burada bahsi geçen ifadelerin, Young'un (1998) İnternet bağımlılığının göstergelerini ortaya koyduğu çalışmasında yönelttiği sorularla birebir benzerlik gösterdiği için, bu çalışmada da Türkiye'deki ve Avrupa'daki çocukların "İnternet bağımlılığını" ortaya koyulduğu söylenebilir.

Tablo 7.

Çocukların İnternet Üzerinde Maruz Kaldığı Risklerin Oranları

Riskler	Türkiye (%)	Avrupa (%)
Aşırı İnternet kullanımı	24,9	32,1
Cinsel içerikli fotoğraf görme	11,0	15,5
Cinsel içerikli fotoğraftan rahatsızlık duyma	48,2	27,1
Siber zorbalığa maruz kalma	3,2	5,6
Cinsel içerikli mesaj alma	11,5	13,8
Cinsel içerikli mesaj gönderme	3,7	2,9
Alınan cinsel içerikli mesajdan rahatsızlık duyma	38,5	21,1
İnternet üzerinden yeni kişilerle tanışma	15,9	31,9
Sadece İnternet üzerinden tanışılan kişi ile yüz yüze görüşme	1,8	9,0

İnternet üzerinden cinsel içerikli fotoğraf gördüğünü belirten çocukların oranı Türkiye'de %11 iken Avrupa'da %15,5'tir. Ancak, bu soruya Türkiye'deki çocukların %85,6'sı yanıt vermemiştir, cevap verenlerin büyük kısmı ise bu tür resimleri gördüklerini ifade etmektedirler. Risk grubundaki sorularda genellikle kayıp veri oranı çok yüksektir. Türkiye'de cinsel içerikli mesajlardan rahatsızlık duyan çocukların oranı ise Avrupa'ya göre iki kat fazladır. Ayrıca, herhangi bir İnternet riski ile karşılaşmış çocukların yaklaşık yarısı bu durumu hiç kimseye paylaşmamıştır. Bunun nedenlerinden birisi Türkiye'deki kültürel yapı olabilir.

İnternet üzerinde iletişim araçları çeşitlendikçe çocukların karşılaşabileceği risklerin de artması beklenmektedir. Özellikle sosyal paylaşım sitelerinde gerekli güvenlik ayarlamalarının yapılmaması çocuklar için önemli bir risk teşkil etmektedir. Bunların başında da kişisel bilgilerin kötü amaçla kullanılması, siber zorbalık ve istismar gibi istenmeyen durumlar gelmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinin çoğu, kişilere hesap oluşturmak için 13 yaş sınırı koymasına rağmen, bu çalışmaya katılan ve sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunan tüm çocukların üçte biri 13 yaşının altındadır. Çocukların %47,6'sının bir sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunmaktadır. Sosyal paylaşım sitesi kullanan çocukların %85'i Facebook hesabına sahiptir. Ebeveynlerin yarısından çoğu, çocuklarının kişisel bilgilerini İnternet'te paylaşmasını yasaklamış olmasına rağmen, çocukların %46'sı sosyal paylaşım sitesindeki hesaplarını kendi kişisel bilgilerinin herkes tarafından görülebileceği "herkese açık" seçeneği ile kullanmakta, öte yandan çocukların üçte biri bu bilgileri sadece arkadaşları ile paylaşmaktadır. Çocukların %19'u adres bilgilerini, %8'i ise telefon numaralarını sosyal paylaşım sitesinde paylaşmaktadır. Avrupa genelinde, Türkiye %46 ile

sosyal paylaşım sitelerinde “herkese açık” hesaba sahip olan çocukların oranı ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu da Türkiye’deki çocukların İnternet güvenliği konusunda çok fazla bilgi sahibi olmadığını göstermektedir.

Ebeveyn Farkındalığı ve Gözetimi

Türkiye’deki ebeveynlerin İnternet kullanım oranının çok düşük olmasına rağmen %72’den fazlası, çocuklarının İnternet’te karşılaştıkları rahatsız edici durumlarda onlara yardım edebilecekleri konusunda kendilerine güvendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, ebeveynlerin çoğu (%60), çocuklarına İnternet’i güvenli kullanma yolları hakkında tavsiyede bulduklarını ve %56’sı çocuklarının zorlandığı durumlarda İnternet’te bir şey bulma ya da yapma konusunda yardım ettiğini belirtmiştir. İnternet’i sadece kullanmaya yetecek kadar bilgiye sahip olan ebeveynler, çocuklarının teknoloji kullanımı sırasında elde edeceği olanakları anlamamakta, karşılaşılabilecekleri risklerin farkına varamamakta ve İnternet’te onları rahatsız edecek durumlarla başa çıkmalarını sağlayacak yardımı da sağlayamamaktadırlar. Ebeveynlerin sadece %36’sı, çocuklarıyla onları rahatsız edecek durumlarla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiği hakkında konuşmuştur. Burada da, çocuklar gibi ebeveynlerin de aslında İnternet güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ama bu eksikliklerinden haberdar olmadıkları için kendilerine bilgisizce güven duydukları görülmektedir.

Türkiye’deki ebeveynlere, çocuklarının İnternet’te karşılaşmış olabileceği risklerle ilgili soru sorulduğunda, çocuklarının karşılaşmış olabilecekleri riskler konusunda daha iyimser oldukları görülmüştür. Örneğin, ebeveynlerin sadece %9’u çocuklarının cinsel içerikli mesaj aldığını ve %2’si çocuklarının bu tür mesaj gönderdiğini bildirmiştir. Diğer yandan çocukların %12’si cinsel içerikli mesaj aldığını ve %3’ü bu tür mesajlar gönderdiğini belirtmiştir. Avrupalı ebeveynlerin, çocukları adına verdikleri cevapların ortalamaları Türkiye’deki ebeveynlerle benzer oranlardadır. Çocukların ve ebeveynlerin oranlarındaki bu fark, ebeveynlerin çocuklarının İnternet’te karşılaştığı riskler hakkında yeterince farkındalıkları olmadığını göstermektedir. Yine de ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu (%59,9) çocuklarının İnternet kullanımı hakkında onlara yol gösterdiğini belirtmiştir (Tablo 8).

Tablo 8.

Ebeveynlerin İnternet güvenliğine yönelik tedbirleri

İnternet’i Kullanma Amaçları	Türkiye (%)	Avrupa (%)
İnterneti güvenli kullanma yollarını önerdim	59,9	64,3
Neden bazı web sitelerinin iyi ya da kötü olduğundan bahsettim	57,9	71,7
Çevrimiçi ortamda kişilere nasıl davranılması gerektiğinden bahsettim	50,9	62,2
İnternette sıkıntı veren bir durumda nasıl davranılacağından bahsettim	42,5	58,3

Türkiye’deki ebeveynlerin %33,6’sı bilgisayara filtre programı kurduğunu, diğerleri (üçte birinden daha azı) ise çocuklarının ziyaret ettiği İnternet sayfalarını takip ettiğini belirtmiştir. Avrupa’da ise Türkiye verilerine göre daha az ebeveyn (%25,4) filtre kullandığını veya çocuklarının İnternet aktivitelerini takip ettiğini belirtmiştir. Diğer yandan, istenmeyen ileti önleme ve virüs programı kullanımı oranı Avrupa’daki ebeveynlerde %72 iken Türkiye’deki ebeveynlerde sadece %46’dır.

Güvenlik Konusunda Okulun Rolü

Çocuklara okulda İnternet güvenliği ile ilgili edindikleri bilgiler sorulduğunda, %53,3’ü sınıfta İnternet kullanımı ile ilgili okul kurallarından bahsedildiğini ve %59,4’ü öğretmenleri tarafından İnternet’i güvenli kullanmak için yollar önerildiğini bildirmiştir. Ayrıca çocuklar, öğretmenlerinin bazı İnternet sayfalarının neden iyi ya da kötü olduğu hakkında bilgi verdiğini (%61), çevrimiçi kişilere nasıl davranmak gerektiğine dair yollar önerdiğini (%50) ve İnternette sıkıntı veren bir durumda nasıl davranacağından bahsettiğini (%44) belirtilmiştir. Avrupa oranlarına bakıldığında, Türkiye’de İnternet güvenliği ile ilgili okulda verilen bilgiler Avrupa’ya göre daha yüksek görülmektedir. Ancak, diğer bulgularla karşılaştırıldığında okuldaki bilgilendirmenin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma sonuçlarından İnternet'in Türkiye'deki çocukların günlük yaşantısının önemli bir parçası olduğu görülmektedir. Buna rağmen, hem çocuklar hem de ebeveynler bakımından Türkiye'deki İnternet kullanımı Avrupa ortalamasının çok gerisindedir. Çocuklar İnternet'i en fazla eğitimsel kaynak, oyun oynamak ve sohbet etmek için kullandıklarını raporlamaktadırlar. Konu alanında yapılan diğer çalışmaların (Erdur-Baker ve Kavşut 2007; Hasebrink ve diğer., 2009) da gösterdiği gibi, bu çalışmada da çocuklar İnternet'te değişik faaliyetlerde bulunurken yararlı çevrimiçi faaliyetlerde de bulunmaktadır. Çocukların İnternet kullanımı arttıkça, İnternet'in sağladığı olanaklardan yararlanma fırsatı artmakta, ancak diğer yandan istenmeyen risklere maruz kalma olasılığı da artmaktadır (Livingstone ve diğer., 2011).

Sonuçlar çocukların çok fazla pornografik görüntü ya da mesajla karşılaşmadıklarını gösterse de, gerçekte bunun daha yüksek olması beklenmektedir (Ogan, Karakus ve Kursun, 2012). Özellikle, İnternet'te arama yapılırken otomatik olarak gelen bu görüntülere pek çok çocuk maruz kalmaktadır. Bu tür sorulara çok düşük oranda yanıt verilmesi çocuklardaki "sosyal istenirlik (social desirability)" ile açıklanabilir (Fisher, 1993). Bu çalışmada, Türkiye'deki çok az sayıda çocuğun bu tür görüntülerle karşılaştıklarını söylemeleri, çocukların bu tür sorulara samimi cevap vermekte zorlandıkları ile açıklanabilir. Bu konuda yapılacak yeni çalışmalarda çocukların karşılaştıkları riskleri çok daha belirgin şekilde ifade edebilmeleri sağlanmalıdır.

Çocukların hemen hemen yarısının sosyal paylaşım sitelerinde hesabı bulunmaktadır. Ancak, sosyal paylaşım siteleri ve iletişim araçlarının doğru kullanılmaması sonucu rahatsız edici durumların yaşanması muhtemeldir. İnternet'teki iletişim araçları ile gelen sözlü ya da görsel siber zorbalık ise pek çok genç ve çocuğu mağdur etmekte ve psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010). Çocukların sosyal paylaşım sitelerinde resim, telefon ve ev adresi gibi özel bilgilerini paylaşması bazı istismarlara yol açabilmektedir. Çocuklar özellikle kendileri hakkında verdikleri bilgilerin onlara fayda sağladığını düşündüklerinde, bilgilerini daha kolay bir şekilde açığa sunabilmektedirler (Youn, 2005). Bu nedenle İnternet'te kişisel ve özel bilgileri paylaşmanın sonuçlarının ne olabileceği ve bunlara karşı nasıl önlemler geliştirilmesi gerektiği konusunda çocuklar bilinçlendirilmelidir. Bunun yanında siber zorbalık gibi durumlarla nasıl başa çıkılabileceği konusunda da hem çocuklar bilgilendirilmeli hem de bununla ilgili gerekli İnternet yasaları düzenlenmelidir. İnternet riskleri ile başa çıkabilmek için okul ve aileye önemli sorumluluk düşmektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Çocukların İnternet risklerine karşı bilgilendirilmesinde okullardaki derslerin içeriği İnternet risklerini kapsayacak şekilde geliştirilmelidir.

Sonuçlar çocukların İnternet kullanımı konusunda kendilerine güvendiklerini ancak İnternet becerileri konusunda yeterli olmadıklarını ortaya koymuştur. Bu durum ise İnternet'te karşılaşabilecekleri tüm risklerin üstesinden gelme konusunda da yetersiz kalabileceklerini göstermektedir. Bilişim okur-yazarlığının yanı sıra ebeveyn kontrolü de İnternet güvenliğinin sağlanması konusunda vazgeçilmez unsurlardan biridir. İnternet erişiminin çoğunlukla evdeki bilgisayar ile sağlanması sebebiyle, ailenin de mutlaka İnternet'in güvenli şekilde nasıl kullanılabileceği konusunda bilgi sahibi olması gerekir (Nathanson, 2004; Livingstone ve Helsper, 2008). Ancak, Türkiye'deki ebeveynlerin üçte ikisi bilişim okur-yazarı olmadığı için, çocuklarına İnternet risklerine karşı yeterince yardımcı olmaları beklenmemektedir. Çalışmada ortaya çıkarıldığı gibi, çocuğunu daha çok gözlemleyebilecek aile bireyi olan ev kadını annelerin çoğu, İnternet kullanmamaktadır. Bu nedenle hem aile hem de çocukların okul, internet servis sağlayıcıları, bilgisayar firmaları ve sivil toplum kuruluşları tarafından bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca belediyelerin ev kadınlarına yönelik bilişim okuryazarlığı ve İnternet güvenliği konusunda eğitim programları açmaları önerilebilir. Kısa vadede bilişim okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması zor olsa da, ebeveynlere en azından çocukların İnternet ortamında karşılaşabileceği riskler konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Okul ve bahsedilen diğer birimler tarafından sağlanacak bilgilerle, ailenin de çocuğun İnternet'teki davranışlarına karşı

önlemler geliştirmesi beklenebilir. Örneğin, ailelerin uygulayabileceği en kolay ve en etkili önlemlerden birisi bilgisayarın ailenin ortak yaşam alanına taşınmasıdır (Livingstone ve Haddon, 2009). Ancak, çalışmada İnternet bağlantısı için kullanılan bilgisayarın ortak kullanılan odada olduğunu belirten Türkiye'deki çocukların oranı Avrupa'daki çocuklara göre çok az olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bu yöntem gerek görsel ve yazılı medya aracılığı ile gerekse de Türkiye'deki aile yapısının korunmasını amaç edinmiş sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşları (örneğin Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü) tarafından öne çıkarılması gereken yöntemlerin başında gelmektedir. Çocuklar ve aileler İnternet riskleri hakkında her ne kadar bilgilendirilseler de, çocuklar için istenmeyen mesajları önleyecek, bilginin doğruluğunu kontrol edebilecek ve kişisel bilgilerinin paylaşımını engelleyecek özel araçlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda İnternet servis sağlayıcılarının ve bilgisayar satışı yapan kurumların müşterilerine İnternet güvenliği hakkında gerekli eğitim materyali yanında gerekli yazılımları da sağlaması gerekmektedir. Ailelerin, üst seviye bilişim okur-yazarlığına ihtiyaç duymadan, kolay kullanabilecekleri filtreleme, kısıtlama ve kontrol etme yazılımları ücretsiz olarak, servis sağlayıcıları ve bilgisayar satışı yapan firmalar tarafından sağlanmalıdır. Bu, ayrıca ebeveyn kontrolünü de kolaylaştıracaktır. Ayrıca son zamanlarda güvenli İnternet kullanımını sağlamayı amaçlayan pek çok web sitesi oluşturulmuştur, bunların tanıtımında iletişim araçları etkin şekilde kullanılmalıdır.

Çocukların bilişim yeteneklerinin geliştirilmesi ve güvenlik uygulamalarının güncellenmesi ve devamlı olarak vurgulanması gerekmektedir. İnternet sitelerinin çocuklara yönelik kısımları geliştirilmeli ve çocukların İnternet'te yapabileceği faydalı faaliyetler çeşitlendirilmeye çalışılmalıdır.

Kaynakça

- Akbulut, Y., Şahin, Y. L. & Erişti, B. (2010). Cyberbullying Victimization Among Turkish Online Social Utility Members. *Educational Technology & Society*, 13 (4), 192-201.
- Aksüt, M. & Batur, Z. (2007). İnternet Perspektifi'nde Ergenlerin Sosyalleşme Ve İletişim Kurma Süreci. *Akademik Bilişim'07 - IX. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 31 Ocak - 2 Şubat 2007 Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- ASAGEM - T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2008). *İnternet Kullanımı ve Aile*. Dizgi Baskı, Ankara.
- Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., Kaşıkçı, D. N., Cankar, I. & Bayzan, S. (2011). The Use Of Social Networks Among Children in Turkey, paper presented in *EU Kids Online II Final Conference*, London, UK, 22-23 September, 2011.
- Dılmaç, B. & Aydoğan, D. (2010). Values as a Predictor of Cyber-bullying Among Secondary School Students. *International Journal of Social Sciences*, 5(3), 185-188.
- Erdur-Baker, Ö. & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Reserach*, 27, 31-42.
- Eu Kids Online (2010). Questionnaires for children and parents. Alıntı [http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/Survey/Master%20questionnaires.aspx](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/Survey/Master%20questionnaires.aspx)
- EuKidsOnline METU, (2011). *EuKids Online Projesi*, Türkiye Araştırma Grubu, ODTÜ. Alıntı <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>
- EuKidsOnline METU, (2011). *EuKids Online Projesi Ekibi*, Türkiye Araştırma Grubu, ODTÜ. Alıntı <http://eukidsonline.metu.edu.tr/node/11>
- Fisher, R.J. (1993). Social Desirability Bias and the Validity of Indirect Questioning, *Journal of Consumer Research*, 20(2), 303-315.
- Haddon, L. & Ponte, C. (2010). A pan-European study on children's online experiences: contributions from cognitive testing. *International Association for Mass Communication Research*, Braga, Portugal.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. LSE, London: EU Kids Online (2nd edition).
- Hinduja, S. & Patchin J. W. (2008). Personal information of adolescents on the internet: A quantitative content analysis of Myspace. *Journal of Adolescence*, 31, 125-146.
- Livingstone, S & Haddon, L (2009). *EU Kids Online: Final report*. LSE, London: UK, EU Kids Online.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *EU Kids Online final report*: LSE, London, UK: LSE.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008) Parental mediation and children's Internet use. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Nathanson, A. I. (2004). Factual and evaluative approaches to modifying children's responses to violent television. *Journal of Communication*, 54(2), 321-335.
- Ogan, C., Karakuş, T., Kurşun, E., Çağıltay, K. & Kaşıkçı, D.N. (2012). Lessons Learned from Cognitive Interviewing and Responses to Survey Questions in the EU Kids Online Study, In Livingstone, S., Haddon, L. & Görzig, A. (Eds). *<Children, risk, and safety on the internet>* (pp.) UK: The Policy Press.

- Ogan, C., Karakus, T. & Kursun, E. (2012). Methodological issues in a survey of children's online risk-taking and other behaviours in Europe. *Journal of Children and Media*, Özel Basım
- Orhan, F. & Akkoyunlu, B. (2004). İlköğretim öğrencilerinin İnternet kullanımları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 107-116.
- Rosen, L.D., Cheever, N.A. & Carrier, L.M. (2008). The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent MySpace behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 459-471
- TİK (Türkiye İnternet Kurumu) (2011). *Çocukların Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanım Alışkanlıkları Araştırması Raporu*. Alıntı http://www.btk.gov.tr/Etkinlikler/Ulusal_Etkinlikler/calistay/2011/dokumanlar/cspaar.pdf
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. & Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 643-648.
- Topçu Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2007). Geleneksel Akran Zorbalığının, Siber Sorbalığın ve Bu İki Tip Zorbalık Türü Arasındaki İlişkinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. 16. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 456-461, Tokat
- TÜİK (2010). *2010 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları*. Ankara: TÜİK. Alıntı <http://www.tuik.gov.tr/ZipGetir.do?id=6308&class=onceki>
- TÜİK (2013). *2013 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları*. Ankara: TÜİK. Alıntı <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569>
- Van den Heuvel, A., van den Eijnden, R. J. J. M., van Rooij, A. J., & van de Mheen, D. (2012). Meeting online contacts in real life among adolescents: The predictive role of psychosocial wellbeing and internet-specific parenting. *Computers in Human Behavior*, 28(2), 465-472.
- Ybarr, M.L. (2004) Linkages between depressive symptomatology and Internet harassment among young regular Internet users. *CyberPsychology and Behavior*, 7(2), 247-57.
- Youn, S. (2005). Teenagers' Perceptions of Online Privacy and Coping Behaviors: A Risk-Benefit Appraisal Approach, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 49(1), pp. 86-110.
- Young, K.S. (1998). *Caught in the Net: How to recognize the signs of Internet addiction and a winning strategy for recovery*, John Wiley, New York (1998)